

ПЕДАГОГИЧЕСКИ ЕТЮДИ

Диана Димитрова

Основно училище „Стою Шишков“ – с. Търън, община Смолян

Резюме. В текста са събрани и обработени проблемни ситуации и различни казуси, които след внимателен анализ биха могли да послужат за целите на възпитанието. Предложени са и изходи от всеки казус. Могат да бъдат ползвани от учители и родители.

Keywords: pedagogical studies; solution; problem; case studies; alternative behavior; communication

В педагогическата практика има голямо разнообразие от проблемни ситуации, които при внимателен анализ биха могли да послужат за целите на възпитанието. От тях е добре да се ползват както учители, така и родители. За децата също е нужно да се запознават с различни случаи на конфликти и спорове, като се дава превес на обяснителните бележки към тях.

Практиката учи! Тя е най-безпристрастният възпитател, защото всеки човек интерпретира житейските факти от собствената си гледна точка, но фактите са си факти. Колкото и да изкривяваме действителността, има неща, които не можем да загърбим, и точно тези зрънца истина, попаднали на благодатна почва, дават богат плод. Затова ще се постареем да предложим на читателя различни казуси с изхода от всеки от тях и ще се опитаме да дадем възможни решения за справяне с проблема, който те илюстрират. Тези казуси нямат претенцията да са рецепти за поведение. Те са взети от реалността, но за целите на педагогиката са обработени. Някои моменти и герои в тях са художествено променени, като е запазена същността на проблема.

Всеки от казусите предлага един изход от проблемна ситуация, но винаги има възможност за избор на други алтернативни поведения. Важното е да се стремим адекватно да си отговорим на въпросите „Защо се случва това?“, „Как да изляза от ситуацията, без да нараня детето?“, „Кой може да ми помогне с обективен поглед и второ мнение?“. И най-вече да не забравяме, че с възрастта сме натрупали в главите си негативен багаж, какъвто детето няма. От това се поражда най-честите разминавания в общуването с децата – мислим си, че разбираме едно, а детето в действителност е имало предвид друго.

1. Баба Меги много се гордее с внука си. Той е на три години и е умно, палаво дете. Бабата има амбиции да го направи образован човек, и често му чете приказки, обяснява му цветовете, обсъжда с него герои от прочетеното, кара го да учи стихотворения наизуст. Детето е възприемчиво и бързо схваща. Бабата е доволна, гордее се с постиженията му и иска всички да знаят колко умно е внучето ѝ. Затова, когато има гости вкъщи, тя кара детето да каже стихче, да разкаже приказка или нещо друго. Внучето обаче се дърпа и не иска да говори. Бабата настоява, то мълчи и конфликтът е налице. Защо се случва това?

Когато са сами, баба Меги и внучето ѝ си играят. На детето му е интересно това, което тя му чете, и обича да се занимава с баба. Когато обаче го карат да повтаря нещо, то не вижда смисъла на тази дейност. Не разбира защо баба му го връща към неща, които вече са обсъждали. Подсъзнателно усеща, че го показват, че някой трябва да го одобри, да му се възхити и да похвали бабата за усърдието ѝ. Това вече не е игра, защото детето се чувства като майmunка на панаир. Обидно му е, та дори и малко страшно да го тестват по този начин. Подобна практика може да отблъсне детето от учението като цяло. Затова по-добре е да оставим малчуганът сам да се прояви, когато сметне за нужно. Да не го насилваме да говори само за да впечатли възрастните.

Алтернативно поведение. Детето поднася цветете за Осми март на леля си. Тя благодари, показва се трогната и не очаква да бъде казано задължителното стихотворение. Детето обаче усеща, че е зарадвало леля си, гордее се със себе си и иска да ѝ засвидетелства още веднъж привързаността си. Тогава стихотворението идва на устата му само. Племенникът рецитира с патос и се радва на заслуженото одобрение. Това ще го окрили за по-големи бъдещи успехи.

2. Ученик влиза в час със закъснение. Учителката го пита защо е закъснял и той ѝ отговаря, че е отишъл да закуси. Учителката подхожда с недоверие към това оправдание и нарича детето *лъжец*. Нападките продължават с предположението, че ученикът не си е написал домашната работа и затова е решил да влезе в час след проверката ѝ. До този момент детето не знае, че закъснението е един от начините да избегне проверката на домашната работа, но оттук насетне то вече ще се ползва от готовия модел, който учителката, без да иска, му е предоставила.

Алтернативно поведение. Ученикът закъснява за час и учителката уважава причините, довели до закъснението, но обяснява на ученика колко интересна информация е пропуснал и как я е притеснил с отсъствието си. Задължителна е проявата на загриженост към оптимизирано разпределение на времето на детето. Учителката може да предложи помощта си при планиране на почивките, така че ученикът да влиза в час навреме.

3. Семейството е на семеен празник с приятели. В стаята са се събрали няколко деца и играят малко по-шумно, отколкото е удобно на родителите им.

Един от бащите изважда лист със задачи по математика и го посочва на сина си с думите: „Ако не седиш мирно и тихо, ще решаваши задачи“. Детето мигновено се оттегля в коридора и мълчи известно време. Другите деца обаче продължават да играят и след малко детето отново се включва в групата. Бащата пак вади листа със задачите и следва репликата: „Ти си знаеш“. Синът му го гледа изпод вежди, настръхнал от обида, но сяда и мълчи. Бащата е горд със себе си и препоръчва „този метод за възпитание“ и на останалите родители.

Резултатът от такива родителски грешки е отвращение от математиката от най-ранна детска възраст, неуважение към възрастните и незачитане на родителския авторитет в пубертета. За съжаление, ученици възпитавани по този и подобни начини, се превръщат в неуправляеми индивиди, когато пораснат достатъчно, за да се почувстват физически силни.

Алтернативно поведение. Детските игри са изключително важни за децата, но те могат да бъдат неизчерпаем източник на забавление и за родителите им. В една смесена по възраст компания децата успешно биха могли да се учат на общуване.

Четирима мъже всеки петък играят белот в семейна обстановка. В един от петъците съпругата на домакина отсъства от къщи и детето е оставено на грижите на бащата. Карето се събира и белотът започва. На детето обаче му е скучно и започва да пречи на играта, като събаря картите, драска по листа с резултата, пее...

Бащата взема дъщеря си на коленете си и играта се възобновява вече с участието на детето. На протеста на останалите играчи отговаря, че дъщеря му може след време да ги бие на карти и той ще ѝ осигури този шанс. А дори и да не излезе добър картоиграч от нея, тя е по-важна от белота и ще получи толкова внимание от баща си, колкото ѝ трябва, за да се чувства добре.

4. Една работеща майка закъснява всяка сутрин за работа и предлага на баща си той да води детето ѝ на детска градина. Дядото се съгласява, но преди да тръгнат в конкретната сутрин, настоява майката да обещае, че ще става сутрин половин час по-рано, за да изпраща тя момчето на детска градина. Майката недоумява защо трябва да се лишава от половин час сън, след като така или иначе детето ще ходи на градина с дядо си. Така не се стига до консенсус.

Мотивите на дядото са, че едно дете има нужда да усеща грижата на майка си, която се изразява не само в осигуряване на средства за издръжка. Вечерта той споделя с дъщеря си колко тежко му е било да расте без майка и как в трудни моменти си е измислял всякакви форми на родителска подкрепа. Пита работещата жена кое е най-важното нещо в живота ѝ и тя отговаря без колебание, че това е синът ѝ. Дали обаче детето усеща нещата така? То вижда, че сутрин мама е спривава, тича, сопва се, когато ѝ се размаже спиралата, лицето ѝ е опънато и смръщено... Какво си мисли едно дете в такъв момент? А ако така е всяка сутрин?

Алтернативно поведение. Майката става достатъчно рано, за да гушне сина си и да го облече, да поиграе с него на мивката, докато го мие, и да му каже колко е специален, колко много го обича и как не ѝ се ще да прекарва времето си далече от него. Много е важно да го гледа в очите дори и да се наложи да приклепне, за да е на едно ниво с него. Понякога може да попита детето си дали я разбира. Друг път да го помоли за съдействие, докато се приготвя за работа. Например да ѝ подаде чантата или да се облече самò. С две думи: по различни начини да внушава на сина си неговата значимост и неговия принос за правилната организация на времето сутрин.

5. Ученик е нарушил правилника за дейността на училището и предстои наказание от педагогическия съвет. Родителите са поканени на изслушване, но в определения ден не идват в училището. В разговор с ученика класният ръководител разбира, че детето вече е наказвано многократно вкъщи и майка му е решила „да си спести срама пред учителския колектив“. Затова няма да дойде нито тя, нито бащата. Педагогическият съвет приключва, ученикът е наказан, но класният ръководител вижда, че детето е много неспокойно и не го пуска да си отиде, докато не поговорят. В разговора става ясно, че момчето не се интересува от наказанието си. Нарича родителите си тъпанари и заявява, че няма да се прибере вкъщи. Налага се намесата на директора и педагогическия съветник. Накрая се стига до договореност ученикът да бъде приет в пансион.

Алтернативно поведение. Същата ситуация в друго училище с друг ученик. Разликата е в поведението на родителите. Майката разбира какво е направил синът ѝ и решава да го подкрепи на изслушването пред педагогическия съвет. В определения ден двамата се изправят един до друг пред педагогическата колегия и майката заявява пред детето си, че безрезервно го подкрепя. Споделя, че има много по-важни принципи на поведение от тези, които синът ѝ е нарушил. Приема наказанието му като необходимо за запазване реда в училище, но няма да осъди детето си за това, че няма тетрадка, учебник, че не пише и не участва активно в час. Тя предоставя на сина си правото да избере как да се държи, и заявява, че винаги ще го подкрепи: ще се радва заедно с него на успехите му и ще се срамува заедно с него от простъпките му. По този начин ученикът разбира, че душевният комфорт на майката е в пряка зависимост от неговото поведение. Чувства се обичан и подкрепен, но и отговорен не само за собственото си благополучие, а и за това на родителите си.

6. На открит урок в VIII клас се дискутира темата за насилието. Ученик блестящо защитава тезата, че насилието е полезно. Аргументите му са подходящо подбрани и учителката е принудена да се съгласи с тяхната сила. Директорът се намесва с цел да помогне на учителката да внуши на децата какво зло е насилието. Той привежда в подкрепа на своята теза примери от „Престъпления и наказание“ на Достоевски. Ученикът обаче е чел книгата и спори убе-

дително. И учителката, и директорът показват своята изненада от откритието, че ученикът чете руска класическа литература. Ученикът е обиден и заявява: „Вие за какъв ме имате: за второ качество човек, за глупак, за мързеливец, за... Защо си мислите, че аз не чета Достоевски? Какъв съм аз и с какво съм по-различен от вас, та вие имате правото да го четете, а аз – не?“.

Алтернативно поведение. Дискусията навлиза в острата си фаза и се намесват знанията за Достоевски. Учителят предлага на ученика да влезе в ролята на жертва на насилие и да опише чувствата си. Тъй като до този момент той се възприема като силната страна в един конфликт, не успява добре да представи преживяванията на една жертва. Тук учителят го връща към „Престъпление и наказание“, без да показва своята изненада от огромната начетеност на момчето. Понеже паметта на детето е отлична, то преразказва точно момента на умъртвяването на старицата, като се опитва да се постави на нейно място. Описва болката ѝ, ужаса от смъртта, безпомощността ѝ. Урокът завършва с въпроси на учителя: „Вие бихте ли искали да преживеете подобно нещо? А ще ви хареса ли да го причините на някого? Как ще го понесете, ако се случи на ваш близък?“. Тези въпроси отварят пътя към нова бъдеща дискусия, която вероятно би протекла по друг начин. А ученикът, за когото става дума, излиза от часа със съхранено самочувствие и материал за размисъл.

7. Родител е извикан в училище, защото неговият син е разбил главата на съученик. Пострадалото дете е откарано в болница, а детето, което го е ударило, плаче и повтаря колко много съжалява. Педагогическият съветник заплашва ученика насилник, че тази година ще му „диша във врата“. Майката забранява на детето си да докосва повече другото дете. Бащата на пострадащото дете също разговаря с момчето, но без да го плаши. Около случая се създава напрежение, което тормози ученика, но той не споделя нищо. След две седмици родителят разбира, че синът му отново се е проявил – този път е напсувал същото пострадало дете. И отново се задвижва същият механизъм за въздействие, който не е дал резултат предходния път.

Алтернативно поведение. Майката на проблемното дете решава да поговори със сина си и да открие корените на конфликта с другото дете. В началото разговорът не върви, детето е подозрително относно мотивите на майка си и тя прекратява диалога. След известно време в случаен разговор синът споделя, че е напсувал съученика си, защото майка му му е забранила да го удря. На въпроса: „Защо изобщо трябва да сте в конфликт?“, момчето отговаря с повдигане на блузата си. По корема и бедрата се показват огромни синини, някои от тях – стари. Така става ясно, че съученикът щипе и удря момчето, докато го предизвика да отговори, след което се оплаква на учителя. За да не се получават такива разминавания със справедливостта, необходимо е винаги при възникнала проблемна ситуация да се задава въпросът *защо*. Защото всяко поведение има своята причина.

8. Детето много обича животните и се стреми винаги да е заобиколено от най-различни видове. Има хамстер, две котки, куче. В различни периоди – змия и прилеп. Родителите му толерират тази негова страст до момента, в който намират дома си пълен с охлюви. Детето е напердашено, охлювите са събрани и изхвърлени през терасата, мокетът е изпран, а на пакостника е забранено да вкарва повече животни в къщата. Детето е нещастно и спира да говори с родителите си. Решава, че учителката по биология е по-добра, и ѝ занася като подарък една пепелянка. Змията е изхвърлена, ученикът е наказан, а съучениците му отказват да играят с него.

Алтернативно поведение. В ситуацията с охлювите майката благодари на детето, че се е погрижило за вечерята, и му обяснява колко са вкусни и полезни охлювите, особено когато са панирани. Изважда тигана и отива уж да купи мазнина. Остава достатъчно време на детето да събере и изведе охлювите и когато се прибира, въщи няма нито един охлюв. След това обяснява как се пере мокет и заедно със сина си в закачки и игра изпират мокета, като не забравя да наблегне на факта, че всяко пране захабява настилката и особено кожата на ръцете. Затова е необходимо мокетът да се пази и да се пере възможно най-рядко.

В ситуацията със змията учителката показва на ученика стъклениците с препарати на змии и му оставя правото на избор: да убият змията и да направят препарат от нея или да я пуснат в естествената ѝ среда. Ученикът избира второто.

9. В час по литература ученичка е без домашна работа. Учителката установява това и след като вписва в дневника забележка „без домашна работа“, пита ученичката така ли ще продължава. Ученичката отговаря утвърдително. Учителката е разгневена и изгонва момичето от час. То обаче не иска да напусне часа и търси подкрепа от съучениците си. Получава я, организира класа срещу учителката и в резултат на това учителката напуска кабинета разплакана.

Алтернативно поведение. Същата ситуация, но с друг учител. При установяването на липсата на домашна работа учителят пита ученичката защо не желае да пише домашни работи. Момичето отговаря: „Татко ще ми купи барче. Не ми трябва да уча!“. Учителят оставя без коментар изявлението на ученичката и продължава пряката си работа. На следващия ден той подарява на момичето няколко статии, в които се обсъждат масови фалити на фирми и разоряване на видни бизнесмени. Молбата му е да обсъди с баща си статиите и да сподели с него защо не желае да учи.

Въпреки че не обещава да изпълни молбата на учителя си за следващия час ученичката е с домашна работа. Когато учителят не реагира по никакъв начин, момичето само признава, че баща му не само му се е скарал за изказването, ами го е накарал да прочете „Граф Монте Кристо“ и да си направи плакат

в стаята с думите: „Единственото, което никой никога не може да ти отнеме, е знанието“. Към настоящия момент тази ученичка е доктор по философия и преподава в университета.

10. Едно хиперактивно дете посещава детска градина и ежедневно създава проблемни ситуации с поведението си. Учителите го наказват, но това още повече влошава отношението на детето към тях. Останалите деца също страдат от пакостите на малчугана. Разговорите с родителите не помагат и директорът решава детето да бъде преместено в друга детска градина. За съжаление, така проблемът с поведението на момчето не се решава, а отговорността да бъде то правилно възпитавано, се прехвърля върху друга институция.

Алтернативно поведение. В другата детска градина работи много стара и опитна учителка, която е отгледала трима свои палави снове. Усмивката ѝ е блага, прегръдката – топла, и във всичко, което казва, влага своята любов към децата. Тя поглежда детето и казва: „Тези очички гледат на пакост“. Така показва, че разбира с какво дете се запознава. Донякъде това успокоява родителите. Минават четири месеца. Родителите са поканени на осмомартенско тържество. Каква е изненадата им, когато виждат своето палаво момченце като главен герой в пиеска за събуждането на цветята! Естествено, учителката стои плътно до детенцето, но разперените ѝ ръце се възприемат от момчето по-скоро като закрила, а не като бариера пред останалите деца. Учителката споделя с родителите колко умно е детето, как ентусиазирано се включва в игрите, но покрай хубавите новини вмъква критика за липсата на самоконтрол и грубостта към другите деца. Момчето слуша и когато се почувства нападнато, удря учителката. Майката е изумена, но учителката не ѝ позволява да се скара на детето. Съвсем спокойно тя хваща ръчичката, която не я е ударила, и я целува, като казва, че другата ръка не ѝ харесва и тя ще обича само добрата. Детето гледа с недоумение ръцете си. Но след този ден често пита учителката дали и другата ръка не е станала вече добра. В края на престоя му в детската градина момчето е едно овладяно дете с чувство за достойнство и мярка в поведението благодарение на педагогическото майсторство на учителката. Когато тя се среща понякога с родителите и те я питат как е успяла, тя се смее с кротката си усмивка и споделя, че за всяка ситуация си има „трикчето“, които действат безотказно. И тази „педагогика на триковете“ дължи на своите снове, които често са я довеждали до ръба на търпението с буйствата и пакостите си. Но така пък са ѝ помогнали да разбира колко много може да постигне такова дете, ако с него се работи правилно. Според нейните наблюдения тези деца са сред най-умните сред връстниците си и техният неовладяв в детството интелект всъщност е причина за прекриването на границите на доброто поведение.

11. Ученичка се връща от училище след санкциониращ разговор с класния ръководител. В него учителят критикува момчето, че не се интересува от

другите, и му предлага да се поставя на тяхно място, когато влиза в разговор. Детето вижда баща си, който ремонтира колата на семейството, и го поздравява, но той не чува поздрава и продължава работата си. Ученичката си спомня разговора с учителя и решава да не досажда на баща си, като минава покрай него, без да се спре. Бащата вижда отдалечаващата се дъщеря и започва тирада от обидни квалификации, които отричат на момичето всякакво възпитание. Детето е объркано и мълчи, а родителят приема това за инатене. Конфликтът се задълбочава.

Алтернативно поведение. Бащата вижда отдалечаващото се момиче и първото, което решава да помисли, е, че не е чул поздрава, а не че не са го поздравили. Нека не мислим лошо за децата си, преди да сме сигурни, че вината не е наша. В противен случай изпадаме в абсурдната ситуация да обиждаме несправедливо детето си заради собствената си глухота и нечувствителност.

Тази статия е четиво без край – всеки може да я продължи с интересни педагогически ситуации и вариации на поведение. Ако сте я прочели, нейната цел е постигната – тя ви е накарала да се замислите за заобикалящите ви човешки отношения; изострила е наблюдателността ви; припомнила ви е колко велика сила е правилната комуникация!

PEDAGOGICAL STUDIES

Abstract. The text presents several problematic situations and various cases that – after careful analysis, could be used for education and upbringing purposes. Proposed are suggestions for reaction in each case. They can be used both by teachers and parents.

✉ **Ms. Diana Dimitrova**

Principal

Primary school “Stoyu Shishkov”

Village of Taran, Smolyan Municipality, Bulgaria

E-mail: dianadimitrova66@abv.bg